

План-конспект

уроку з фінансової грамотності

на тему:

"Витрати та Заощадження"

для учнів 5-11 класів

Зміст

Розгорнутий план та загальна інформація про урок	3
Вступ	5
Питання 1 Які бувають витрати. Хочу і потребую	6
Питання 2 Що ми обираємо: витратити чи заощаджувати	9
Питання 3 Як заощаджувати розумно та з вигодою	12
Питання 4 Заощаджуємо з легкістю. Корисні поради	15
Контрольні запитання	19
Додаткові завдання	19
Відповіді до робочого зошита	20

Тема уроку "Витрати та заощадження"

Мета уроку: ознайомити учнів з базовими поняттями особистих фінансів та допомогти зробити перші кроки у веденні обліку витрат з метою формування принципів ощадливості у фінансовій поведінці та ставленні до фінансових питань, зокрема через визначення особистих уподобань щодо витрат чи заощаджень, як частини комплексного підходу до формування високої культури фінансової грамотності у школярів.

Розгорнутий план уроку

Вступ

Ощадливість як основа фінансової грамотності та добробуту нації

Питання 1. Які бувають витрати? Хочу і потребую.

- 1.1. Потреби людини як ключ до розуміння витрат.
- 1.2. Які бувають витрати? Чи дійсно мені потрібна ця річ?
- 1.3. Витрачаємо з розумом. Викрадачі грошей.

Питання 2. Що ми обираємо? Витрачати чи заощаджувати?

- 2.1. Поняття альтернативної вартості. Що змушує нас витрачати гроші?
- 2.2. Причини для заощаджень. Що обираєш ти?
- 2.3. Перетворюємо мрію на фінансову ціль.

Питання 3. Як заощаджувати розумно та з вигодою?

- 3.1. Критерії захисту заощаджень: безпека, доступність, дохідність.
- 3.2. Депозит як інструмент для заощаджень.
- 3.3. Інфляція та заощадження.

Питання 4. Заощаджуємо з легкістю. Корисні поради.

- 4.1. Як витрачати й отримувати дохід?
- 4.2. Принципи ощадливого споживання. Друге життя речей.
- 4.3. Практичні поради. Обери свій челендж!

Терміни, які учні вивчать під час уроку: витрати сім'ї, обов'язкові та необов'язкові витрати, альтернативна вартість, викрадачі грошей, потреби, заощадження, резервний фонд, фінансова стійкість, фінансова ціль, диверсифікація, депозит, пасивний дохід, інфляція, ощадливе споживання.

Після завершення уроку учні знатимуть:

- про види витрат;
- поняття "потреби" та їх класифікацію;
- поняття альтернативної вартості;
- що таке заощадження;

- навіщо потрібно заощаджувати;
- критерії захисту заощаджень;
- як інфляція впливає на заощадження;
- принципи ощадливого споживання.

Після завершення уроку учні вмітуть:

- аналізувати структуру власних видатків та своєї сім'ї;
- сформулювати власну фінансову ціль;
- зменшувати власні витрати;
- ощадливо споживати наявні ресурси.

Що необхідно для проведення уроку?

- тематична презентація PowerPoint;
- роздруковані індивідуальні робочі зошити для виконання учнями вправ для закріплення матеріалу уроку;
- кольорові олівці або фломастери;
- монітор для перегляду відеороликів.

Матеріали є доповненням до проведення у школі уроків із предметів "Фінансова грамотність", "Основи психології", "Трудове навчання" або можуть використовуватися для проведення класної години.

Вступ | Привітання та ознайомлення учнів із темою уроку

Питання до учнів

Дорогі учні, як ви вважаєте, яку людину можна назвати фінансово грамотною? Як вона поводить себе з грошима? Якими принципами щодо фінансів вона керується? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Згідно з методологією ОЕСР **рівень фінансової грамотності** вимірюється за допомогою трьох компонентів:

- **фінансові знання:**
знання з фінансових питань та питань захисту прав споживачів зокрема базові поняття: відсоток, інфляція, ризик/дохід, диверсифікація, гарантована сума відшкодування за вкладдами в банках;
- **фінансова поведінка:**
зокрема, планування, заощадження, порівняння продуктів, звернення за консультацією, обговорення фінансових питань;
- **ставлення до фінансових питань:**
зокрема, уподобання: витрати чи заощадження, коротко- або довгострокове мислення.

Питання до учнів

Учні, як ви гадаєте, які звички є запорукою фінансового добробуту? Чи кожна людина може забезпечити собі гідний рівень проживання? – Відповіді.

Дякую за ваші відповіді. Ви правильно помітили, що фінансово успішні люди планують та ведуть сімейний бюджет, щоб контролювати свої витрати. Адже головне – це не скільки в тебе грошей, а як ти ними розпоряджаєшся. Коли ми ухвалюємо рішення, як витратити гроші, варто думати про майбутнє, бути далекоглядними та відповідальними.

Цікавий факт

Загальний індекс фінансової грамотності України становить 12,3 бала (або 58% від його максимального значення)*. Індекс фінансової грамотності в Україні наразі демонструє гарну динаміку – за менше ніж 3 роки відбулося зростання на 6,0% у бальному вираженні; усі компоненти індексу покращилися (Слайд 1).

Водночас Україна впритул наблизилася до країн порівняння (Грузія, Естонія, Польща, Угорщина, Хорватія, Чехія) за відсотковим значенням від максимуму (60%).

* За результатами загальнонаціонального опитування громадської думки з питань фінансової грамотності та фінансової інклюзії в Україні за методологією ОЕСР, яке було проведене в серпні 2021 року в межах Проєкту USAID "Трансформація фінансового сектору" у співпраці з Національним банком України (НБУ) (далі Опитування).

Це четверте опитування з фінансової грамотності в Україні, попередні опитування було проведено у 2010, 2017 та 2018 роках.

З опитуванням можна ознайомитися за посиланням talan.bank.gov.ua/fingramotnist#doslidgennya.

Для порівняння: у 2018 році індекс фінансової грамотності України становив 11,6 бала.

Питання до учнів

Учні, як ви гадаєте, чи є зв'язок між рівнем фінансової грамотності і заощадженнями? Чому? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Результати дослідження доводять, що наявність заощаджень мають прямий вплив на рівень фінансової грамотності. Учасники опитування, які мали заощадження для покриття поточних витрат протягом щонайменше трьох місяців, продемонстрували значно вищий бал за Індексом фінансової грамотності, включаючи всі його компоненти, а саме 14 – 14,5 проти 12,3 (Слайд. 2).

Отже, саме про заощадження як шлях до підвищення рівня фінансової грамотності а також рівня свого добробуту, поговоримо сьогодні на уроці, який називається "Витрати і заощадження".

Питання 1 | Які бувають витрати? Хочу і потребую

1.1. Потреби людини як ключ до розуміння витрат.

Питання до учнів

Діти, чи замислювалися ви над тим, що впливає на нашу поведінку, коли ми ходимо в магазин або плануємо покупки?

Можливі відповіді

Стан і самопочуття, настрої, бажання, цілі, інтерес, цікавість до нового, реклама, бажання мати модну річ, потреби, необхідність.

Інформація для вчителя

Усі ми постійно користуємось певними речами (товарами) та послугами, щоб задовольнити свої потреби.

Сучасні психологи вважають, що в основі поведінки людини лежать потреби. У ХХ столітті американський психолог Абрагам Маслоу запропонував розділити потреби на групи та розташував їх у вигляді піраміди. Такий вигляд означає, що людина прагне спершу задовольнити потреби нижчого рівня, а вже потім ніби по східцях підіймається до потреб вищих рівнів.

Так, в основі піраміди закладені фізіологічні потреби (їжа, сон, відпочинок), на другому рівні – потреби у фізичній та психологічній безпеці, на третьому рівні – соціальні потреби (дружба, любов, належність до певної соціальної групи), два вищі рівні забезпечують потреби в повазі та самореалізації.

За іменем вченого, який запропонував цю класифікацію, вона називається Піраміда потреб Маслоу (Слайд 3).

Звісно, залежно від власних пріоритетів та життєвої ситуації люди можуть обирати різну черговість задоволення потреб.

Питання до учнів

Діти, як ви вважаєте, як у сучасному світі можна задовольняти свої потреби? Чи все можна купити? – Відповіді.

Ви правильно помітили, що є різні випадки. Певними благами людина може користуватися безкоштовно (наприклад, волонтерська допомога та безкоштовна медична допомога в державних і комунальних лікарнях), інші вона може створити самостійно (наприклад, городина на власній присадибній ділянці), а, щоб задовольнити свої соціальні потреби необхідно навчитися розвивати і підтримувати стосунки з членами своєї родини та іншими людьми.

Варто зауважити, що в сучасному суспільстві більшість благ створюють для продажу, а отже, їх можна придбати за гроші. Наші витрати пов'язані саме з придбанням таких благ.

Це витрати на придбання продовольчих і непродовольчих товарів, оплату різноманітних послуг, сплату податків, повернення кредитів, здійснення інвестицій тощо.

1.2. Які бувають витрати? Чи дійсно мені потрібна ця річ?

Питання до учнів

Діти, ви мабуть помічали, яке розмаїття послуг і товарів нас оточує. Навіть найбагатші люди не можуть купити все. Поміркуємо разом, що з величезного переліку дійсно варто купувати, що ви зазвичай обираєте для себе? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Якщо ми складемо перелік благ (товарів і послуг), які б ми хотіли мати, то побачимо, що їх умовно можна розділити на 2 великі групи: "необхідність" і "бажання".

- Необхідність є природно обмеженою та постійною за величиною.

Наприклад, щоб почувати себе здоровою та енергійною, людині на добу потрібна певна кількість

В економічній теорії товари та послуги називаються благами, а процес їх використання – споживанням.

Визначення

Необхідність – це блага, які потрібні для виживання людини: продукти харчування, житло, одяг і взуття, медичне забезпечення.

Витрати – це сукупність платежів, які ви здійснюєте (а у випадку сім'ї - усі її члени), щоб придбати блага для задоволення потреб і забезпечення життєдіяльності.

продуктів харчування, якщо споживання буде суттєво більшим або меншим, це може призвести до хвороби. А у деяких випадках навіть до смерті.

- Бажання є необмеженими певними природними межами та можуть змінюватися, проте, якщо людина не зможе їх задовольнити, це не матиме для неї критичних наслідків.

Відповідно і витрати сім'ї можна поділити на обов'язкові (або критично необхідні) та необов'язкові (або другорядні).

Визначення

Бажання – це блага, які людина хотіла б мати, але які не є критичними для її виживання.

Питання до учнів

Діти, на вашу думку, які витрати у вашій родині є обов'язковими, а які необов'язковими? – Відповіді.

Обов'язкові витрати мають на меті забезпечити виживання сім'ї та задовольнити певний мінімум життєвих потреб: придбання продуктів харчування, оренду житла, оплату комунальних послуг, користування громадським транспортом. У сучасному світі це ще й витрати на зв'язок. З іншого боку несплата обов'язкових витрат через деякий час загрожує неприємними наслідками та складнощами.

Ось чому до обов'язкових витрат належать також податки та платежі за кредитами. У разі їх несплати людині загрожують штрафи, арешт майна або заборона виїзду за межі країни тощо.

Витрати можуть бути регулярними (харчування, зв'язок, транспорт), тимчасовими (виплати за кредитом, на освіту) та разові (єдиний внесок, разова покупка). (Слайд 4)

Звісно, межа між обов'язковими та необов'язковими витратами залежить також від того, як людина сприймає ситуацію. І те що для однієї людини є бажанням, для іншої може бути необхідністю.

Щоб потренуватися розрізняти необхідність і бажання рекомендовано зробити завдання № 1 та № 2 в робочому зошиті.

1.3. Викрадачі грошей. Витрачаємо з розумом.

Питання до учнів

Учні, як ви вважаєте, чи завжди ми відчуваємо задоволення, коли купуємо певні товари чи послуги? Чи буває так, що ви шкодували про здійснену покупку? Якщо так, то чому так траплялося? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Часто йдеться про такі необов'язкові витрати, які називають "викрадачами грошей". Це невеликі суми, які ми інколи витрачаємо несвідомо або майже несвідомо (Слайд 5).

До них належать такі витрати:

- на імпульсивні або нав'язані покупки: купівля непотрібних товарів під впливом реклами тощо;
- пов'язані з надмірним споживанням газу, води, електроенергії, перевитрати пального, надмірне користування телефоном;
- пов'язані зі шкідливими звичками: азартні ігри, шкідливі для здоров'я товари, зокрема, цигарки та алкоголь.

Питання до учнів

Діти, як на вашу думку, що може допомогти уникнути викрадачів грошей? – Відповіді.

Так, правильно. Це усвідомленість і розум. Потрібно постійно аналізувати власні витрати, які з них є обов'язковими, які – ні, а які взагалі є викрадачами грошей. Так ви зможете не тільки уникнути зайвих витрат, але і знайти та сформувати резерви коштів, які дадуть змогу досягнути фінансових цілей і мрій.

Щоб потренуватися протидіяти викрадачам грошей рекомендовано зробити завдання № 3 в робочому зошиті.

Питання 2 | Що ми обираємо: витратити чи заощаджувати?

2.1. Поняття альтернативної вартості. Що змушує нас витратити гроші?

Питання до учнів

Діти, ви вже знаєте, що зазвичай у нас обмежена кількість грошей, тому наші витрати – це завжди вибір. Пригадайте, з вашого досвіду, чи доводилося вам робити вибір між двома чи декількома варіантами? Що ви обрали і чому? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Дякую за ваші приклади. Дійсно, якщо проаналізувати, то будь-яке рішення про витрачання коштів має альтернативну вартість. З одного боку, ми обираємо товар чи послугу, за яку готові заплатити гроші. З іншого боку, відмовляємося від інших товарів та послуг, які ми могли б придбати, якби не витратили наші гроші. Товар або послуга, від якої ми відмовилися називається альтернативною вартістю.

Отже, якщо ви вирішили поїсти з друзями піцу, то ви вже не зможете піти на ці гроші в кіно або заощадити їх для досягнення своєї фінансової цілі (Слайд 6).

Підказка!

Розуміння альтернативної вартості дасть змогу краще розуміти та контролювати свої витрати, відповідно їй легше досягати фінансових цілей.

Питання до учнів

Діти, ви мабуть помічали, що різні родини купують різні товари в магазині, як ви гадаєте, чому так відбувається? Що впливає на наш вибір? Що ви обрали і чому? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Варто знати, що не лише потреби та бажання впливають на те, як та на що ми витрачаємо гроші. На нас впливають також:

- **родина та її звичаї** – часто ми витрачаємо гроші так, як заведено в нас у родині, як роблять наші батьки чи старші родичі. Або на знак протесту, навпаки, принципово щось не купуємо;
- **суспільство та оточення** – буває, що ми хочемо мати якусь річ тільки тому що вона є в наших друзів чи знайомих;
- **традиції та культура** – жити одним днем або дбати про майбутнє, ощадливе споживання та культура благодійності – прояви впливу традицій та культури.
- **сезонність** – наприклад, взимку ми купуємо теплі речі, а влітку думаємо про відпустку;
- **реклама** – використовуючи інструменти маркетингу та поведінкової психології продавці товарів та послуг вміло маніпулюють нашими потребами і бажаннями, змушуючи купувати свою продукцію.
- **вільні гроші** – якщо у нас немає фінансових цілей, то з'являється ризик витратити вільні гроші на купівлю непотрібних товарів, які купуються саме через те, що людина може дозволити собі витратити наявні гроші.

Цікавий факт

Надмірне і неконтрольоване бажання здійснювати покупки називається оніоманія.

Щоб потренуватися розраховувати альтернативну вартість під час здійснення витрат рекомендовано зробити завдання № 4 та 5 у робочому зошиті.

2.2. Причини для заощаджень. Що обираєш ти?

Питання до учнів

Діти, як ви вважаєте, навіщо взагалі заощаджувати? Можливо, хтось із вас вже має певні заощадження? З якою метою ви відкладаєте гроші? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Люди заощаджують, щоб:

- мати запаси на випадок непередбачуваних подій;
- досягти фінансової цілі;
- використати гроші в майбутньому;
- "захистити" свої гроші (Слайд 7).

Однією з перших цілей під час фінансового планування родини є створення так званої подушки безпеки або резервного фонду (Слайд 8).

Мета – мати фінансові запаси на випадок непередбачуваних подій у тому числі втрати основного джерела доходів, наприклад, через звільнення.

Наявність заощаджень підвищує фінансову стійкість родини.

Цікавий факт

За результатами Опитування у 2021 Україна увійшла до десяти країн за показником достатності заощаджень для покриття поточних витрат протягом щонайменше трьох місяців у випадку втрати основного джерела доходу.

Частка респондентів, здатних забезпечувати свої поточні витрати у разі втрати основного джерела доходу до одного місяця в Україні становить 41%, від одного місяця до шести місяців – 41%, більше шести місяців – 7%.

2.3. Перетворюємо мрію на фінансову ціль

Питання до учнів

Діти, ви вже знаєте, що заощадження збільшують нашу фінансову стійкість але вони також можуть допомогти здійснити наші мрії. Як ви гадаєте, чим мрія відрізняється від фінансової цілі? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Цілі допомагають нам зрозуміти, як перетворити бажане на реальність.

Вправи з постановки цілей допомагають визначити, чого саме людина хоче досягнути, та спрямувати зусилля в потрібному напрямі, мотивують та виховують наполегливість.

Визначення

Заощадження – це відкладення грошей зараз, щоб використати їх у майбутньому.

Фінансова стійкість – показник достатності заощаджень для покриття поточних витрат протягом щонайменше трьох місяців у випадку втрати основного джерела доходу.

На відміну від мрії, ціль є конкретним бажаним результатом, для досягнення якого людині потрібно щось зробити в чітко визначений термін. Ціль, яка пов'язана з витратами називається фінансовою.

Кроки для досягнення фінансових цілей (Слайд 9):

- 1) чітко й детально сформулювати і записати свою ціль;
- 2) встановити строк, коли ціль повинна бути досягнута;
- 3) розрахувати, яку суму вам потрібно відкладати та з якою регулярністю, щоб досягти цілі в обраний строк;
- 4) оцінити чи посильно для вас відкладати таку суму і за потреби скоригувати свій план заощаджень;
- 5) дотримуватися свого плану заощаджень та регулярно відкладати гроші;

Щоб потренуватися ставити фінансові цілі пропонуємо виконати вправи №6 та № 7 у робочому зошиті.

Питання 3 | Як заощаджувати розумно та з вигодою?

3.1. Критерії захисту заощаджень: безпека, доступність, дохідність

Питання до учнів

Учні, можливо, ви вже маєте заощадження, а, може, тільки замислились про це. Як ви гадаєте, які є способи для їх зберігання? І який із них слід обрати та чому? – Відповіді.

Справді, є різні варіанти. Найпростіший – це тримати готівку вдома. Для цього потрібно тільки подбати про надійне місце, щоб уникнути ризику крадіжки. З іншого боку готівкові гривні дуже легко витратити так і не зібравши потрібну суму для досягнення фінансової цілі.

Інший варіант – відкрити депозит у банку. Перевагою такого способу є отримання відсотків або так званого пасивного доходу, тобто можна сказати "гроші працюють". Однак, якщо депозит відкрито без права дострокового повернення або, якщо це не депозит на вимогу, забрати кошти до завершення передбаченого строку не вийде.

Інформація для вчителя:

Щоб обрати спосіб зберігання грошей, необхідно проаналізувати три критерії (Слайд 10):

- безпека – захист грошей від крадіжки, фізичного пошкодження або втрати;
- доступність – вільний доступ до коштів та можливість використати їх у будь-який момент часу за потреби;
- дохідність – можливість заробляти відсотки, наприклад у разі розміщення коштів на депозит.

Отже, ми бачимо, що різні способи заощаджень мають свої переваги та недоліки. Тому фінансисти радять застосовувати метод диверсифікації (від англійського слова "різний"), тобто використати різні способи заощаджень одночасно.

Наприклад, зручно мати певну частину готівки вдома на випадок непередбачуваних обставин, а іншу частину – розмістити на депозиті.

Щоб краще розібратись із перевагами та недоліками різних способів заощаджень, пропонуємо виконати вправу № 8 у робочому зошиті.

3.2. Депозит як інструмент для заощаджень

Питання до учнів

Діти, щойно ми згадували про депозит. Пропоную з'ясувати детальніше, які види депозитів існують та чим вони відрізняються? Але спочатку спробуймо дати визначення, що ж таке депозит. – Відповіді.

Інформація для вчителя

Основна мета депозиту – це заощадження коштів.

Якщо ви вирішили розмістити депозит, необхідно укласти договір у письмовій (також у електронній) формі.

Як ми вже з'ясували, перевагою депозиту є можливість зберегти, а іноді навіть примножити кошти.

Депозит у банку – є надійним і безпечним способом збереження заощаджень.

Порівняно з іншими інвестиціями депозит є менш ризиковим і більше підходить людям, які хочуть насамперед зберегти заощадження, а не примножити їх, ризикуючи втратити.

Особливістю депозиту є те, що кошти вкладають на певний період часу і треба уважно обрати, який саме вид депозиту вам підійде:

- депозит на вимогу, який можна забрати в будь-який час або
- строковий депозит, який буває з правом дострокового розірвання та без права дострокового розірвання. Останній вид депозитів не можна забрати раніше, навіть якщо вам дійсно дуже треба.

Різні види депозитів, які існують в Україні, зображено на слайді 11.

Визначення

Депозит – власні кошти, які вкладник передає на зберігання фінансовій установі, а фінансова установа обіцяє ці кошти повернути разом із процентами через певний період часу.

Цікавий факт

На сьогодні в Україні депозит можна розмістити не тільки в банку, а й у кредитній спілці. Для цього потрібно стати її членом.

Важливо: на депозити у кредитній спілці не поширюється гарантія Фонду гарантування вкладів.

Детальніше про гарантії Фонду гарантування можна прочитати [тут](#).

Щоб краще познайомитися з умовами депозитів пропонуємо виконати вправу № 9 у робочому зошиті.

3.3. Інфляція та заощадження

Питання до учнів

Діти, уявімо, що минулого року на Новий Рік вам подарували 2 000 гривень і ви вирішили їх заощадити, залишивши вдома у вигляді готівки. Якщо б ви зараз вирішили їх витратити, як ви гадаєте, скільки товарів та послуг ви могли б придбати порівняно з цінами минулого року, більше чи менше? Як можна пояснити, в чому причина таких змін? – Відповіді.

Цілком вірно – це інфляція.

Визначення

Інфляція – це темпи зростання цін на товари та послуги впродовж певного часу (Слайд 12).

Інформація для вчителя

Навіть невелика інфляція поступово "з'їдає" заощадження, якщо ви просто тримаєте їх вдома. Тому щоб зберегти їх, важливо подбати, щоб кошти працювали.

Інфляція за своїм змістом є чимось негативним, особливо, коли її рівень передбачуваний. Навпаки, її слід враховувати під час вибору способу заощаджень.

Наприклад, якщо ви обираєте банк для розміщення депозиту, перевіряйте, чи процентна "ставка" покриває прогнозований рівень інфляції. Якщо процентна ставка на депозит 15%, а інфляція – 10%, то фактично ви "покриєте" втрати від інфляції і заробите 5%.

Цікавий факт

Зростання цін в Україні сьогодні насамперед спричинене війною, яка призвела до руйнування підприємств та порушення ланцюгів постачання товарів, зокрема з окупованих територій і до них.

Національний банк України щомісяця публікує інформацію про стан інфляції та коментар щодо причин, які впливають на рівень зростання цін на своєму сайті та у соціальних мережах.

Питання 4 | Заощаджуємо з легкістю. Корисні поради

4.1. Як витратити і отримувати дохід?

Питання до учнів

Діти, ви вже знаєте, що заощадження дають змогу нам здійснювати свої мрії. Мабуть, ви вже замислились, де знайти резервні кошти та як можна збільшити свої заощадження? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Дякую за ваші відповіді та активність. Можливо, ви помічали, що бувають такі покупки, які вимагають нових і нових коштів. Наприклад, ваша родина придбала авто і тепер вам потрібно ще регулярно купувати паливо, дбати про вчасний технічний огляд та безпечне паркування, змінювати зимові та літні шини і загалом підтримувати автомобіль у робочому стані та чистоті.

Отже, зараз пропоную поглянути на витрати з точки зору наслідків придбання для вашого гаманця. Таким чином видатки можна виділити дві групи (Слайд 13):

- витрати, які спричиняють наступні витрати, до прикладу:

купівля в кредит, оскільки, крім вартості ціни товару, ми додатково сплачуємо ще відсотки та комісії;

якщо ми купуємо телефон, то продавець запропонує нам додатково придбати захисне скло та чохол, навушники, і можливо ще й зарядний пристрій та пауербанк, і надалі щомісяця ми будемо сплачувати за послуги мобільного зв'язку чи підписку на музику, ігри тощо;

- витрати, які генерують доходи;

це вже знайомі нам депозити, які приносять пасивний дохід у вигляді відсотків, які сплачує нам банк. До них належать також інші інвестиції, наприклад, у військові облігації, а ще послуга кешбек;

витрати на освіту та навчальні курси, які допомагають стати більш кваліфікованим спеціалістом і відповідно збільшити свій рівень доходів – Це так звані "інвестиції в себе".

Цікавий факт

Певні активи можуть за різних умов або призводити до наступних витрат, або генерувати дохід. Наприклад, якщо ви придбали квартиру і здаєте її в оренду чи використовуєте автомобіль надаючи послуги таксі.

4.2. Принципи ощадливого споживання. Друге життя речей.

Питання до учнів

Учні, ви мабуть помічали, що в економіці бувають періоди зростання та спаду. Проте навіть у часи фінансових труднощів можна продовжувати робити заощадження. Чи відомі вам такі поняття, як принципи ощадливого споживання та друге життя речей? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Ощадливе споживання дає змогу:

- заощаджувати гроші;
- берегти навколишнє середовище та дбати про нашу планету.

Шість кроків для реалізації ощадливого споживання:

1) повторне використання речей.

Ті ж самі целофанові пакети з магазину можна використовувати повторно, це ж стосується баночок і пляшечок.

2) вторинна переробка сировини.

Ви мабуть помічали, що багато виробників вказують на своїх товарах, що їх виготовлено із переробленої сировини;

3) ремонт.

У багатьох випадках набагато вигідніше полагодити зламану річ, ніж купувати нову. До речі, якщо ви самі вмієте лагодити речі, це може стати гарною ідеєю для підробітку;

4) зменшення обсягів споживання.

Наприклад, писати можна з обох сторін паперу і вимикати світло, щоразу, коли виходиш із кімнати;

5) відмова від споживання певних товарів та послуг, якщо вони не є необхідними або наносять шкоду навколишньому середовищу, до прикладу, у випадку із пластиком;

6) друге життя старих речей шляхом переосмислення їх застосування.

Багатьом із вас може припасти до душі декупаж або печворк, які теж можуть стати не тільки приємним хобі але й джерелом додаткових доходів.

Ідея 1: Можна продати власні речі, які вам не надто потрібні.

Наприклад, якщо ви купили новий мобільний телефон, то можна продати старий, якщо він у робочому стані.

Ідея 2: Можна ділитися з друзями та сусідами.

Для цього гарно підходять будівельні прилади та знаряддя, а ще книжки та ігри!

Визначення

Ощадливе споживання – бережливе, економне ставлення до речей, електроенергії, води, інших ресурсів, продуктів харчування, одягу, речей тощо.

Підказка!

Декупаж – це захоплююча техніка декорування різних поверхонь паперовими фрагментами.

Печворк – клаптикове шиття.

4.3. Практичні поради. Обери свій Челендж!

Питання до учнів

Учні, цікаво, чи знаєте ви якісь поради, як витратити менше? Поділіться, будь-ласка, власним досвідом, що допомагає вам та вашим родинам? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Наводимо деякі практичні поради, які дають змогу витратити менше:

- ходіть в магазин зі списком. У списку зазначте не тільки перелік товарів, але й орієнтовну вартість кожної позиції та загальну суму, це допоможе утриматися в межах бюджету і не витратити зайвого;
- порівнюйте ціни на різні товари та на один і той самий товар у різних магазинах. Це можна зробити як фізично (відвідавши магазин), так і онлайн (за допомогою веб-сайтів, де є можливість порівняти ціни в різних магазинах);
- купуйте товари в "сімейних" упаковках, вони ідеально підходять для побутової хімії та товарів із тривалим строком використання;
- використовуйте купони на знижку чи дисконтні картки. Їх часто дають як в самих магазинах, так і за підписку в онлайн-магазині, а ще деякі продуктові мережі мають власні мобільні застосунки, де зручно відстежувати знижки та акції;
- перевірте, чи є дешевші альтернативи вашим витратам. Можливо, вам підійде дешевший пакет послуг мобільного оператора чи інтернет-провайдера;
- слідкуйте за своїм здоров'ям! Адже хвороба – це не тільки витрати на лікування та погане самопочуття, але ще й втрачений час, який ви могли б провести за цікавими і корисними справами;

Питання до учнів

Діти, скажіть, будь ласка, чи любите ви челенджі? Можливо, ви брали участь у деяких із них? – Відповіді.

Дякую за ваші відповіді. Кілька років тому в інтернеті був челендж з обливанням холодною водою, а під час коронакризи родини та співробітники долучалися до танцювального челенджу та виконували разом танець. Сьогодні я пропоную вам челендж із заощаджень. Його умови, такі як строк і суму, яку ви будете відкладати, ви можете обрати самі.

Ось деякі варіанти:

- челендж 10 днів. Кожен день ви відкладаєте суму і наступного дня подвоюєте її. Якщо ви починаєте з 1 гривні, то наступного дня потрібно відкласти 2 гривні, потім 4 гривні, потім 8 і так далі. Унаслідок цього ви заощадите 512 гривень.
- місячний челендж. Кожен день відкладати фіксовану суму, наприклад, 15 гривень. Тоді за 30 днів ви заощадите 450 грн. Водночас якщо відкладати 20 гривень, то зможете заощадити 600 гривень. Якщо вирішите продовжувати челендж протягом року, зможете заощадити 5 475 або 7 300 гривень відповідно;

- челендж "Дрібні гроші". Необхідно визначити, яка сума для вас є незначною – 1, 2, 5 чи 10 гривень (або ваш варіант) і кожного дня протягом визначеного строку відкладати її.

До речі, якщо ви щодня купуєте чашку кави або чаю за 10 грн, то, відмова від цього збереже вам 3 650 грн за рік або 18 250 грн за п'ять років.

За цим принципом можна влаштувати челендж "Домашня їжа" або "В школу пішки / на велосипеді". Тоді ви не тільки заощадите гроші, а ще й подбаєте про своє здоров'я!

Який би спосіб заощаджень ви не обрали для себе, головне розуміти, що відмова від дрібних, але регулярних, витрат допомагає зберегти суттєві суми грошей. Недаремно є така приказка: "Копієчка до копієчки".

Щоб закріпити пройдений матеріал рекомендовано зробити вправи №10, 11 та 12 у робочому зошиті.

Контрольні запитання

- 1) Які види витрат бувають?
- 2) Які потреби мають люди і як вони впливають на наші витрати?
- 3) Що означає поняття альтернативної вартості для планування витрат?
- 4) Що таке заощадження? Навіщо потрібно заощаджувати?
- 5) Які критерії захисту заощаджень існують? Який із них найважливіший?
- 6) Що таке депозит? Які переваги депозиту порівняно зі зберіганням готівки вдома? Які види депозитів існують в Україні?
- 7) Що означає принцип диверсифікації?
- 8) Як інфляція впливає на заощадження?
- 9) Що означає пасивний дохід? Як ви розумієте принцип "гроші повинні працювати"?
- 10) Які принципи ощадливого споживання ви знаєте?
- 11) Чим фінансова ціль відрізняється від мрії?
- 12) Які способи зменшити власні витрати ви знаєте?

Додаткові завдання

- 1) Виконати вправи за темою уроку в робочому зошиті.
- 2) Переглянути навчальний серіал ["Фінансовий сенсей"](#), серія 1 та 8
- 3) Переглянути цикл відео ["10 запитань фінансовому коучу"](#), розроблений Національним банком України, IFC та Міністерством цифрової трансформації України
- 4) Переглянути відео ["Мистецтво заощаджувати корисні лайфхаки"](#), Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
- 5) Прочитати допис ["Які вклади не відшкодовуються ФГВФО?"](#), Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
- 6) Прочитати допис ["Депозит без таємниць"](#), Фонд гарантування вкладів
- 7) Прочитати допис ["7 кроків для вдалого розміщення депозиту в банку"](#), Фонд гарантування вкладів фізичних осіб:

Відповіді до завдань робочого зошита

Вправа 1. Необхідність: перекус та водичка для школи, зошит для школи, ручка та олівець, інтернет для дистанційного навчання.

Бажання: картопляні чіпси, солодка газована вода, ручка із зникаючим чорнилом чи запахом, новий велосипед, щоб їздити до школи.

Вправа 3. Катруся правильно помітила, що великі упаковки економніші. Все ж солодкі газовані напої містять багато цукру і шкодять здоров'ю. Катрусі можна порадити брати з собою з дому термос чи пляшечку багаторазового використання з водою/чаєм чи іншим улюбленим напоєм. До речі, багато де є місця, де можна набрати чисту питну воду безкоштовно.

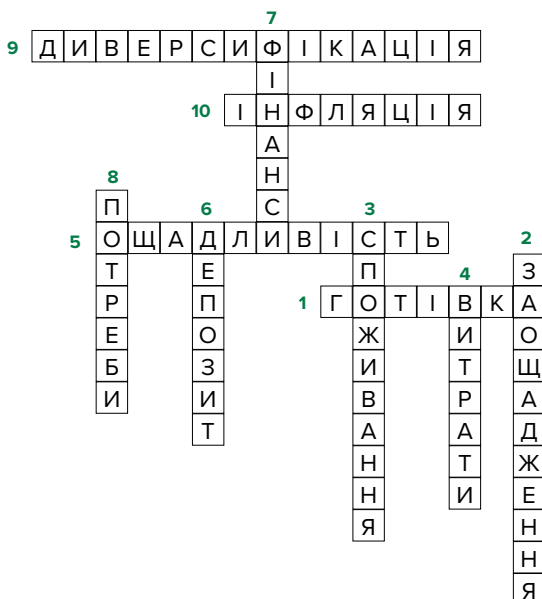
Петрик вміє заощаджувати гроші і слідкує за акціями. Проте чіпси і сухарики не корисні, а для перекусу ліпше обрати яблуко або морквину чи сухофрукти та горіхи. Вони поживні, а ще корисні для здоров'я.

Вправа 8.

	Готівка вдома	Поточний рахунок	Депозит
Безпека	-	+	+
Доступність	+	+	_*
Дохідність	-	-	+

* Крім депозитів на вимогу, але тоді дохідність буде нижчою

Вправа 11. Кросворд

Електронне навчальне видання
План-конспект уроку з фінансової грамотності
для учнів 5-11 класів на тему
"Витрати та заощадження"

Укладачі: Ролік Вікторія, Сидоренко Тетяна
Художнє оформлення: Піддубна Анастасія
Літературний редактор: Тетяна Кладіна

Жовтень 2022 рік

Національний банк України
01601 м. Київ
вул. Інститутська 9
bank.gov.ua

Відгуки, пропозиції та зауваження
надсилайте на електронну адресу:
finlit@bank.gov.ua

